

Innspill til Musikkutvalget; Behov for virkemidler og tiltak for å ivareta instrumentmakerkunsten i det 21. århundre.

Jeg takker for muligheten til å gi innspill til den kommende NOU rapporten. Bak dette innspillet står Lars Tørresen utdannet sivilarkitekt NTNU 1993 og instrumentmaker på heltid. Jeg driver et enkeltforetak i Bergen med akustisk klangkunst som hovedfokus. De siste 10 årene har jeg omsatt nær kr 800 000 i off. kulturmidler til instrumenter, samt workshops og kunstutstillinger i det offentlige rom. Formell kompetanse i instrumentbygging er kurs ved Birkagården Folkhøgskola og flere masterclasses i luttspill.

Jeg har bygget barokkinstrumenter for profesjonelle musikere i Norge og utlandet i 30 år og skaper innovative strengeinstrumenter som Hardinglutten og Lang-langeleiken i kreative samarbeid. Flere prosjekter er støttet av Vestland fylke og Kulturdirektoratet fordi de er tverrfaglig, tverrkulturelle og innovative. Suksessen i disse prosjektene kommer når de utvikles kollektivt i grupper med profesjonelle og studenter med sikte på å dele kunnskap og forankre nye klanger i flere kulturers klangverden.

Roller som produsent for Hardbakka Ruins Workshop 2013-17 danner basis for tverrfaglige metoder og det samme gjør erfaring fra styrearbeid i Bergens arkitektforening (NAL) og Rådet for Kunst i off. rom i Bergen Kommune. Verkstedet i Bergen foretrekkes av kunsthøyskolen KASK i Ghent som praksisplass for deres masterstudenter i instrumentbygging.

Et viktig mål for virksomheten framover er å få et 5 årig arbeidstipend til å drive et fritt kunstnerisk utforskningsarbeid med fokus på akustisk klang som estetisk materiale.

Medlemskap: Norske Kunsthåndverkere og Norsk instrumentmakerforening.

foto: Bergens Tidende

<https://youtu.be/-7aavcjWmSw>

Presentasjonsvideo med musikere

Sammendrag og forslag til tiltak.

Det er svært nyttig og gledelig at Regjeringen vil hente inn oppdatert kunnskap for å se om virkemidler og tiltak er godt nok tilpasset dagens muligheter og utfordringer for norsk musikkliv.

Når målet med utredningen er "*å bedre vilkårene for musikkvirksomhet, effektiv bruk av ressurser og et fortsatt levende musikkliv i hele landet*" - ser jeg at instrumentmakernes erfaringer er viktige bidrag inn i prosessen ut i fra vår spesielle posisjon og historisk etablerte praksis.

Innspillene dreier seg hovedsakelig om de to første kulepunktene i Musikkutvalget sitt mandat som gjelder kunnskap og oversikt over musikklivet i Norge og som gjelder statlig virkemiddelbruk og da spesielt medbestemmelse, tiltak, og innretting av tilskuddsordningene i Kulturdirektoratet..

Tross lang tradisjon, dype nasjonale røtter og tydelig egen rolleforståelse har instrumentmakerne ikke vært like synlige på den kulturpolitiske arenaen som andre kunstnergrupper. Instrumentmakerne har pr. i dag ikke tilsvarende gode rammer for sin kunstutøvelse hva gjelder medbestemmelse, tiltak, pengestrømmer og finansieringsformer.

Tiltak

Tilskuddsordningene Kulturrådet og Statens kunstnerstipend bør innrettes slik at:

- utlysninger treffer målgruppen akustisk klangkunst og instrumentbygging
- instrumentmakerne vi får en rettferdig fagfelleevaluering i egen stipendkomite
- en rettferdig fordeling med egen kvote gir reell tilgang på midler til vår kunstnergruppe

Et viktig mål for mitt fag er å få inn representanter fra Norsk instrumentmakerforening i stipendkomiteer for Statens kunstnerstipend og i Kulturrådet. Den naturlige samarbeidspart er Norsk Instrumentmakerforening som også er medlem av Norges Musikkråd.

Med dette innspillet ønsker jeg å peke på vår rolle i musikklivet og komme i posisjon for å dele vår kunnskap med myndigheter, beslutningstakere og samtidig bistå i å kanalisere offentlig støtte ut i musikkfeltet på en kortreist, bærekraftig måte der vi utnytter innovasjon, kvalitet og tradisjon hos instrumentmakerne i Norge.

1. Bakgrunn : Instrumentmakerkunsten i norsk offentlighet:

- 1772 : Felemaker Trond I. Flatebø dør og etterlater seg en verdi av 1413 riksdaler. Han var en av de mest formuende menn på Vestlandet. En velstand bygget først og fremst på felebygging. (1)
- 1980 tallet : Tradisjonsbevissthet, praksis, overlevering a taus kunnskap kommer i økende grad inn i tryggere rammer der academia, museer som Ringve og Valdres Folkemuseum samt tradisjonsbærere i ulike folkemusikklag gis rammer for å ta ansvar for instrumentmaker arven.
- 1989 Flere av dagens instrumentmakere fikk innføring i instrumentbygging på kurs arrangert av MIRA. (2)
- 2000 tallet : Opprettelsen av Ole Bull Akademiet og Raulands akademiet der instrumenter bygges og repareres.
- 2006 : Stiftelsen Dextra Musica tar en viktig rolle med å gjøre kvalitetsinstrumenter tilgjengelig for musikere.
- 2009 : Utredningen "De norske instrumentbyggertradisjonene - en situasjonsrapport" Rff - 2009 (i dag: Senter for folkemusikk og folkedans) (3)
- 2016 Opprettelsen av Norsk Instrumentmakerforening (Nimf) (4)
- 2020 Nimf Mål- og strategiplan 2020 - 25 (5)
- 2023 Nasjonalmuseet/Dextra , utstillingen "Mesterstykker" med akustiske instrumenter, publikumsrekord.
- 2023 Nordisk Instrumentseminar på Fagernes - dialog, instrumentmaker, museums- og forskningsfeltet i regi av Valdresmusea og Norsk Folkemusikklag

2. Om innrettingen av virkemidlene

Spørsmål: Korleis bør tilskotsordningane for dei som skapar, produserer og framfører musikk blir innretta framover? Er ordningane opne for alle musikkuttrykk, praksisar og kulturar?

Er det offentlege verkemiddelapparatet i takt eller i utakt med utsikter, utfordringar og behov i musikklivet? Og kva bør musikkutvalets utgreiing leggja vekt på?

Instrumentmakerne i Norge er gjerne organisert i Norsk instrumentmakerforening (Nimf) vi definerer oss innenfor flere praksiser og sjangeruttrykk. Noen praksiser står i en rotfestet vekselvirkning knyttet til tradisjonsmusikk, andre løfter frem instrumentmakerrollen som et eksplisitt fenomen.

For andre er nyskaping et mål og kan skje i en undersøkende kunstpraksis med fokus på klang som det estetisk materiale i dine undersøkelser. Som i musikklivet ellers beveger mange seg på tvers av musikk kulturer og mange både er musikere og instrumentmakere der bygging og klangundersøkelser er en naturlig del av musikalsk sult.

Musikerne trenger instrumenter og musikklivet trenger instrumentmakere. Instrumentmakerne arbeider med høy profesjonalitet og kunstnerisk tilnærming, dette viser seg som verdifulle samarbeid i grensesnittet musikk og håndverk.

Musikklivet trenger innovasjon gjennom dialog og samarbeid mellom musiker, produksjoner og instrumentmaker.

I jakten på nye musikkuttrykk er det behov for innovative instrumentmakere som omsetter musikalske idèer til fysiske instrumenter og klanger. Denne urgamle mekanismen er høyst levende og kan med fordel stimuleres gjennom strukturelle grep og friske penger.

Anerkjennelsen av dette må ha konsekvenser for innrettingen av Statens kunstnerstipend sine stipendkomiteer, utvalg og kvotefordeling.

Statens kunstnerstipends rolle:

Statens kunstnerstipend er et betydelig, men lite utnyttet verktøy for å stimulere til *estetisk grunnforskning* på musikk ledet av instrumentmakere.

Konkret bør instrumentmakere gis flerårige arbeidsstipend for å dekke dette behovet med frihet til å undersøke fenomener knyttet til musikk og instrument innenfor en egendefinert kunstpraksis.

Kulturrådets rolle:

Enkelte instrumentmakere arbeider innenfor en kunstpraksis og leverer i dag resultater med støtte fra kulturrådet. Ordningen "andre musikktiltak" fungerer etter hensikten og synes å være en støtteordning som treffer instrumentmakere. Kilde: tildelingslister 2024

Kulturrådets forskningsprogram *Skapende praksiser i musikk* er et bra tiltak som kunne utvikles mer til å omfatte praksiser der instrumentmaking og akustisk klang er drivere i prosessen. Uønsket skjevhet er krav om Phd-kompetanse for deltakere som treffer i liten grad praktikerne instrumentmakere og favoriserer academia så programmet er lite egnet til å fange inn alt som rører seg i musikklivet.

Tiltak:

Følgende tiltak kan styrke musikklivet gjennom innretting av tilskuddsordningene mot instrumentbygging.

- Kulturdirektoratet må lage ordninger og utlysninger som treffer målgruppen akustisk klangkunst og instrumentbygging,
- Instrumentmakerne bør møte en spisset, rettferdig fagfelleevaluering i stipendkomiteene, et viktig mål for mitt fag er å få inn representanter fra Norsk instrumentmakerforening i stipendkomiteer for Statens kunstnerstipend og i Kulturrådet.
- Instrumentmakerne får en rettferdig kvotefordeling med reell tilgang på midler til vårt virke.
- Kulturdirektoratet må anerkjenne Norsk instrumentmakerforening som kontaktpunkt og høringsinstans i kulturpolitiske spørsmål som angår instrumentmakerne, invitere til dialog om kvotefordeling, innretting av tiltak og stipender.

Kommunens og fylkers roller:

I Vestland fylke og Bergen kommune finnes det støtteordninger som er godt kjent og med stor søknadsmengde. Begge finansieringskilder har støttet instrumentmakerkunst uten å være innrettet eksplisitt mot fagfeltet.

Generelt er det alt for lite off. midler til kultur så fra et kunstnerøkonomi perspektiv er det snakk om lite utbytte i forhold til innsats for å lage god søknad. Vestland Fylke beklager dette når de praktiserer å tildele 1/3 av omsøkt beløp, kilde: sakspapirer til fylkestinget juni 2024

Begge ordningene har forbedrings potensiale hva gjeld er adressering mot instrumentmakerkunst i utlysningstekster, inndeling i fag/kunstnergrupper og medbestemmelse, vi har pr. 2024 ikke instrumentmakere i noen av stipend juryene.

Skal kunsten levere oppdrag på politisk bestilling?

En uheldig tendens i utlysningene fra fylke og kommune er at politiske strategier styrer tildeling av kulturmidler i den grad at det hindrer støtte til en fri kunstnerisk "grunnforskning". Tildelinger skjer på grunnlag av hvor mange politiske strategier kunsten kan støtte opp under. En effekt av dette er at fokus i prosjekter dreies over i spor diktert av politikerne for å få oppnå finansiering.

Tiltak:

- Innrette flere arbeidstipend til fri kunstnerisk "grunnforskning". Dette ble også etterlyst av flere paneldeltakere på konferansen på USF/Bergen i mai 2024.

Spørsmål: Korleis kan dei faste verksemdene på Kulturrådet sine ordningar (band, ensemble, arrangørar og festivalar) sikrast langsiktig utvikling innanfor budsjettammer som ikkje aukar?

Her er jeg kritisk til at viktige orkestre og arrangører er i det frie feltet i det hele tatt og ikke på statsbudsjettet på linje med symfoniorkstrene. Dette skaper svak kunstnerøkonomi for store deler av våre oppdragsgivere, frilansmusikerne. I tillegg er de våre konkurrenter i det frie feltet om begrensede pengestrømmer. Et eksempel er orkesteret Barokkanerne i Oslo.

3. Om en musikkpolitikk for hele landet

Tema fra konferansen på USF/Bergen i mai 2024 som ble strømmet, NB: mitt innlegg er helt mot slutten.

Spørsmål: Kva ringverknader, synergjar, spenningar og konkurranseforhold går føre seg i samvirket mellom det frie feltet og andre deler av musikklivet?

- Instrumentmakerne landet rundt, befinner seg i det frie feltet, Symfoniorkstrene, Kork og Dextra utgjør stabile oppdragsgrunnlag for enkelte av disse.

- Læresteder for musikk og museer er viktige samarbeidspartnere i et interessefellesskap men som næring kan dette utvikles mer.

Spørsmål: Kva behov må ein heilskapleg musikkpolitikk adressera med tanke på andre tiltak, pengestraumar og finansieringsformer?

Private fonds roller:

- Private fond i Norge kan bli langt bedre på å støtte det frie kulturfeltet og spesielt instrumentmakerkunst.

Jeg kan sammenligne med egen erfaring fra Oslo på -90 tallet, min hovedkilde til finansiering av instrumentbygge prosjekter var banker og private stiftelser. Nå er bildet snudd, jeg har 90% offentlige sponsorer.

De flinkeste fondene i Bergen som støtter kultur gjør det gjennom trygge etablerte kanaler rettet mot store institusjoner som BFO og Festspillene. På spørsmål direkte til de tre de store fondene i Bergen er svaret at de ikke støtter instrumentbyggekunst og tradisjonshåndverk. (kan dokumenteres)

Tiltak:

- Dialogmøter mellom private fond og det frie kunstfeltet for å samles om felles mål. Erkjenne samfunnsansvar for bevaring av immateriell kulturarv, taus kunnskap med høy kvalitet og spisset instrumentkunnskap.
- I den grad det lar seg gjøre bør private banker og fond hente inspirasjon og kunnskap om kunstfeltet og starte med å lese denne kommende NOU !
- Videre kan de la seg inspirere av fondet Vocatio.be som spør unge kunstnere og forskere: Hva brenner du for? <https://www.vocatio.be/nl/vocatio-beurs>

4. Instrumentmakerne og institusjoner

Jeg opplever økende interesse fra akademia for instrumentkunnskap og bygging mens kunstmuseene og visningsrom for kunst viser i liten grad interesse for å stille ut arbeider av oss instrumentmaker.

Kunst museene oppleves å ha lav bevissthet rundt opphavsperson for utstilte instrumenter. Unntak er utstillinger der instrumenter er tema.

Like fullt er musikkarenaene helt avhengig av våre instrumenter i det daglige uten at fokus rettes mot instrumentmakeren som innholdsleverandør.

5 Eksempel: Theorbe bygget av Lars Tørressen på Festspillene i Bergen 2024.

Her spilt av Barokkanernes leder Jadran Duncumb i "De Norske Årstidene" solist er festspillmusiker Ragnhild Hemsing, hardingfele.

Theorbetrilogien, et pågående prosjekt med Jadran Duncumb ble støttet av Statens Kunstnerstipend 2019. Et eksempel på gjennomføringskraft innenfor rammene av diversestipend .

De fire norske årstider. Foto: Thor Brødreskift
/ Festspillene i Bergen.

Kilder:

- 1 Bjørn Akسدal "Hardingfela" s. 69 - Fagbokforlaget 2009
- 2 http://norskegitarer.no/?page_id=965
- 3 Bjørn Akسدal, Kjell Bitustøyl og Elisabeh Kværne - Rff 2009
- 4 Lars Tørressen var styremedlem i 2019- 22
- 5 redaktør: Lars Tørressen

Lars Tørressen

Bergen 3. juli 2024